

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُهُ

سلسله گزارشات بررسی

حضور چین

در منطقه غرب آسیا

عربستان

بهمن ۱۴۰۲

مرکز تحلیل
راهبردی و بین الملل

باسمه تعالی

سلسله گزارشات بررسی حضور چین در منطقه‌ی غرب آسیا - عربستان

مقدمه

امروزه چین و عربستان پیوند های تنگاتنگ و فزاینده‌ای با یکدیگر برقرار کرده‌اند. این روابط از ۱۹۹۰ تاکنون رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است. اگرچه عربستان آخرین کشوری در خاورمیانه بود که چین را به رسمیت شناخته است و در سال های اولیه دهه ۱۹۹۰، روابط دو کشور تنها مربوط و محدود به صادرات و واردات نفت می شد، اما در سال های اخیر تنش عربستان سعودی با ایالات متحده و قدرت های بزرگ منطقه مانند ایران، عربستان سعودی را به سمت همپاری و تعامل با یک بازیگر قدرتمند و ایجاد یک متحد استراتژیک دیگری مانند چین هدایت کرده است.

تاریخچه روابط

برقراری روابط اولیه و سپس قطع روابط (۱۹۳۹ - ۱۹۸۵)

روابط سیاسی عربستان و چین به سال های ۱۹۳۹ برمی گردد. این دو کشور در ۱۵ نوامبر ۱۹۴۶ پیمان مودت را در جده امضا کردند. این روابط تا زمانی که حزب کمونیست چین قدرت را در سال ۱۹۴۹ به دست گرفت، ادامه پیدا کرد و پس از آن عربستان روابط سیاسی اش را با چین قطع کرد. در این سال عربستان به پیروی از ایالات متحده با تایوان ارتباط سیاسی رسمی برقرار کرد. در سال ۱۹۷۱ جمهوری خلق چین در پی پذیرش در سازمان ملل، جای تایوان را گرفته و کرسی دائم شورای امنیت را در اختیار گرفت و متعاقب سفر تاریخی یک سال بعد نیکسون به چین و عادی سازی کامل روابط آمریکا - چین در سال ۱۹۷۹ اعتبار چین به طور ملموسی افزایش یافت. با این همه، بسیاری از دولت های منطقه، از جمله عربستان سعودی، روابط دیپلماتیک خود را با تایوان حفظ کردند.

آغاز روابط به صورت غیررسمی (۱۹۸۵ - ۱۹۹۰)

در دهه ۱۹۸۰، خاورمیانه شاهد بی ثباتی شدیدی بود عربستان سعودی از جانب انقلاب اسلامی ایران که درگیر جنگ همه جانبه با عراق بود، احساس ترس شدیدی می کرد و شبح بی پایان کمونیسم تحت حمایت شوروی نیز بر منطقه سایه انداخته بود ریاض که در منطقه ای بی ثبات واقع شده بود و تهدیدات و چالش های متعددی را پیش روی خود دارد درصدد تقویت قابلیت های دفاعی خود برآمد. سعودی ها تلاش داشتند که از ایالات متحده متحد اصلی خود جنگنده های پیشرفته و تسلیحات دیگر را بخرند اما وقتی که اسرائیل تلاش سعودی ها را ناکام گذاشت، آنان کشور دیگری را پیدا کردند یعنی چین که حاضر باشد سلاح های جدید و پیشرفته قابل ملاحظه‌ای را در اختیارشان بگذارد.

چین به دو دلیل حاضر شد که در اواسط دهه ۱۹۸۰ موشک‌های بالستیک با برد متوسط را در اختیار سعودی‌ها قرار دهد. اول پرداخت مالی قابل ملاحظه و دوم این که چنین معامله‌ای امکان نفوذ سیاسی پکن را در یکی از پایتخت‌های مهم خاورمیانه و متحدان ایالات متحده را فراهم می‌کرد. در این دوره پای کالاهای چینی به بازارهای عربستان باز شد، و سفر حجاج چینی نیز برای اولین بار صورت گرفت.

آغاز و توسعه روابط مستحکم عربستان و چین (۱۹۹۰ تا کنون)

جمهوری خلق چین و عربستان سعودی بعد از امضای یک یادداشت تفاهم در نوامبر ۱۹۸۸، برای گشایش دفاتر تجاری توافق کرده و به سرعت در جولای ۱۹۹۰ و علی‌رغم وقایع میدان تیان آنمن، برای برقراری روابط کامل دیپلماتیک وارد عمل شدند. گسترش و اوج این روابط عربستان و چین، با آغاز روابط سیاسی رسمی در دهه ۱۹۹۰، بین دو کشور شروع شد. از آن زمان تا سال ۲۰۰۰ روابط دو کشور چین و عربستان در حوزه‌های مبادلات اقتصادی، سیاسی، فرهنگی آموزش مذهبی و سایر حوزه‌های دیگر توسعه یافت. از سال ۲۰۰۰ به بعد اعتماد دو جانبه سیاسی و تبادل دیدارهای دو کشور، در بالاترین سطح ممکن روی داد. اوج این روابط زمانی بود که ملک عبدالله پادشاه عربستان برای اولین بار از چین در سال ۲۰۰۶، دیدار کرد پس از آن دیدار ملک عبدالله چین را به عنوان «بهترین دوست عربستان» خطاب کرد و گفت در اینکه مردم بزرگ چین و با آن تاریخ شان در قلب مردم عربستان جای دارند؛ هیچ شکی وجود ندارد!

روابط اقتصادی چین و عربستان سعودی

در سال ۱۹۹۰ حجم کل تجارت میان این دو کشور ۴۱۷ میلیون دلار بود این رقم در سال ۲۰۰۰ به ۱/۳ میلیارد دلار و در سالهای ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ به ۱/۱۶ میلیارد دلار رسید این سیر صعودی تا سال ۲۰۰۸ ادامه یافت که تجارت میان این دو کشور تا ۸/۴۱ میلیارد دلار افزایش پیدا کرد؛ اما در سال ۲۰۰۹ با وقوع بحران در اقتصاد جهانی تجارت میان آنها با کاهش ۲۲ درصدی به ۶/۳۲ میلیارد دلار رسید. البته این کاهش به سرعت در ۲۰۱۰ جبران شد و تجارت میان آنها به بیش از ۷۰ میلیارد دلار رسید. چین با تجارت دوجانبه به ارزش ۱۰۶٫۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲، بزرگ‌ترین شریک تجاری عربستان سعودی به‌شمار می‌رود که نشان می‌دهد ۳۰ درصد نسبت به سال ماقبل جهش داشته است. از این میزان، ۳۹٫۸ میلیارد دلار صادرات چین به عربستان سعودی و مابقی (۶۶٫۶ میلیارد دلار) واردات چین از عربستان را تشکیل می‌دهد. براساس داده‌های گمرک چین، عربستان سعودی، بزرگ‌ترین تامین‌کننده نفت چین است که ۱۸ درصد از کل خرید نفت خام پکن را تامین می‌کند.

به گفته تحلیل‌گران، همکاری تجاری و اقتصادی بین چین و عربستان سعودی در سال‌های آتی شاهد رشد قوی خواهد بود که ناشی از همسویی منافع اقتصادی و تلاش‌های هماهنگ برای تقویت هم‌افزایی بین ابتکار کمربند و جاده و چشم‌انداز عربستان سعودی ۲۰۳۰ است. در حالی که هسته اصلی روابط تجاری چین و عربستان سعودی از لحاظ تاریخی حول محور تجارت نفت می‌چرخد، جاه طلبی‌های عربستان سعودی برای مدرن‌سازی زیرساخت‌ها، خدمات و قابلیت‌های تولیدی خود - از جمله پروژه‌های مرتبط با جاده‌ها، فرودگاه‌ها، تانکرهای نفتی؛ ابتکارات انرژی جدید؛ زمینه را برای گسترش روابط با چین هموارتر می‌کند.

در خلال سفر شی‌جین‌پینگ به ریاض، عربستان سعودی و چین، توافقنامه مشارکت استراتژیک جامع امضا کردند. بر اساس گزارشات، شرکت‌های سعودی و چینی ۳۴ قرارداد سرمایه‌گذاری در زمینه انرژی سبز، فناوری اطلاعات، خدمات ابری، حمل و نقل، لجستیک، صنایع پزشکی، مسکن و ساخت و ساز را امضا کردند. از جمله این توافقات می‌توان به تفاهم‌نامه بین دولت عربستان و هوآوی برای ارائه خدمات رایانش ابری در مجتمع‌های با فناوری پیشرفته در شهرهای عربستان اشاره کرد. تفاهم‌نامه بین آرامکو و عربستان و شان‌دونگ انرژی که شامل یک توافق بالقوه عرضه نفت خام و قرارداد فروش محصولات شیمیایی، همچنین بررسی همکاری در زمینه پالایش و پتروشیمی یکپارچه در چین است. چین عمدتاً ماشین‌آلات ساختمانی، کشتی‌ها، تجهیزات تولیدی، فولاد، منسوجات، مبلمان، رایانه‌ها، گوشی‌های هوشمند، پوشاک و لوازم خانگی را به عربستان سعودی می‌فرستد. خودروهای سواری برقی ساخت چین نیز در این کشور محبوب شده‌اند. صادرات عربستان به چین علاوه بر نفت خام، پتروشیمی، کود و سایر محصولات، شامل کالاهای مختلفی مانند سنگ معدن فلزی، آبریزان، سنگ مرمر، روغن زیتون، کنجد و لبنیات است.^۲

حوزه انرژی

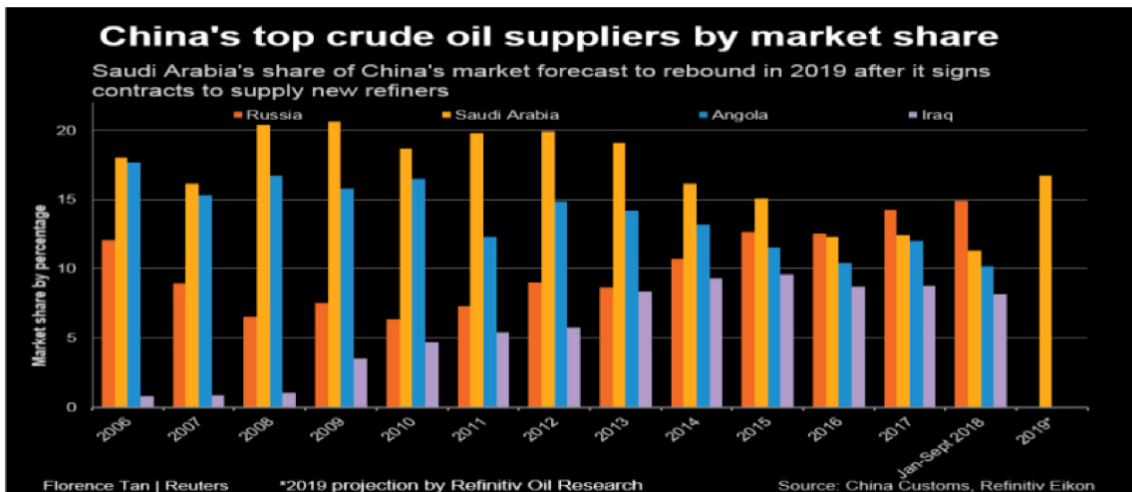
بین سالهای ۱۹۹۸ - ۱۹۹۱ حجم واردات نفتی چین از سعودی، کمتر از یک میلیون تن در سال، بود این میزان در سال ۱۹۹۹ به ۵/۲ میلیون تن و در سال ۲۰۰۰ به بیش از ۷/۵ میلیون تن رسید از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ نیز خرید نفت عربستان سعودی از چین ۱۵۴ درصد رشد یافت که این امر، حاکی از وابستگی شدید چین در حوزه انرژی به عربستان سعودی بود. این روند ادامه یافت تا اینکه از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ صادرات نفتی عربستان سعودی به چین با ۷۵ درصد رشد از ۸/۲۳ به ۸/۱ میلیون تن در سال رسید. این میزان رشد سبب شد که موقعیت عربستان سعودی در برابر دیگر کشورهای صادرکننده نفت به چین، همچون ایران و آنگولا به طرز چشم‌گیری تغییر کند؛ زیرا طی سالهای ۲۰۰۰-۱۹۹۲، صادرات نفتی سعودی به چین پس از آنگولا و ایران رتبه سوم و در سال ۲۰۰۲-۲۰۰۱ رتبه دوم را به خود اختصاص داده بود، و این رشد سبب شد تا از سال ۲۰۰۲ تا سال ۲۰۱۵ رتبه نخست را به خود اختصاص بدهد و از سال ۲۰۱۶ در حال رقابتی جدی با روسیه برای حفظ این موقعیت است.

۲. دانشگاه شقرا عربستان: آیا عربستان سعودی از کمربند و جاده سود می‌برد - آذر ۱۳۹۸ (دسامبر ۲۰۱۹)

چین در ۱۰ ماهه اول سال ۲۰۲۲، مجموعاً ۷۳.۵۴ میلیون تن (۱.۷۷ میلیارد بشکه در روز) از عربستان نفت خام وارد کرده است. واردات نفت چین در سال گذشته به ۸۷.۵۶ میلیون تن به ارزش ۴۳.۹ میلیارد دلار رسید که ۷۷ درصد از کل واردات چین از عربستان را تشکیل می‌دهد.^۳

قراردادهای مهم حوزه تجارت و انرژی

طی سفر شی در ابتدای سال ۲۰۲۳، شرکت دولتی آرامکو عربستان سعودی، قراردادهای عرضه سالانه با چندین پالایشگاه چینی، را امضا کرده است. هم‌چنین شرکت ACWA Power عربستان نیز ۹ تفاهم‌نامه با نهادهای چینی امضا کرده است که بستر لازم برای تامین مالی، سرمایه‌گذاری و ساخت پروژه‌های انرژی پاک و تجدیدپذیر در عربستان سعودی و کشورهای عضو طرح ابتکاری کمربند-جاده را فراهم می‌کند. تفاهم‌نامه دیگر دو کشور برای ایجاد یک کارخانه خودروه‌های الکتریکی در عربستان سعودی با ظرفیت ۱۰۰ هزار خودرو در سال است. افزون بر توافق‌نامه‌ها و قراردادهای سفر اخیر، دو کشور در سال‌های گذشته نیز قراردادهای تجاری مهمی با یکدیگر امضا کرده‌اند.^۴

۳. دانشگاه شقرا عربستان: آیا عربستان سعودی از کمربند و جاده سود می‌برد - آذر ۱۳۹۸ (دسامبر ۲۰۱۹)

<https://www.sciencedirect.com/journal/index.php/jms/article/download/10451/15803>

۴. آژانس مطبوعاتی عربستان

<https://www.spa.gov.sa/en/36c26cde68g>

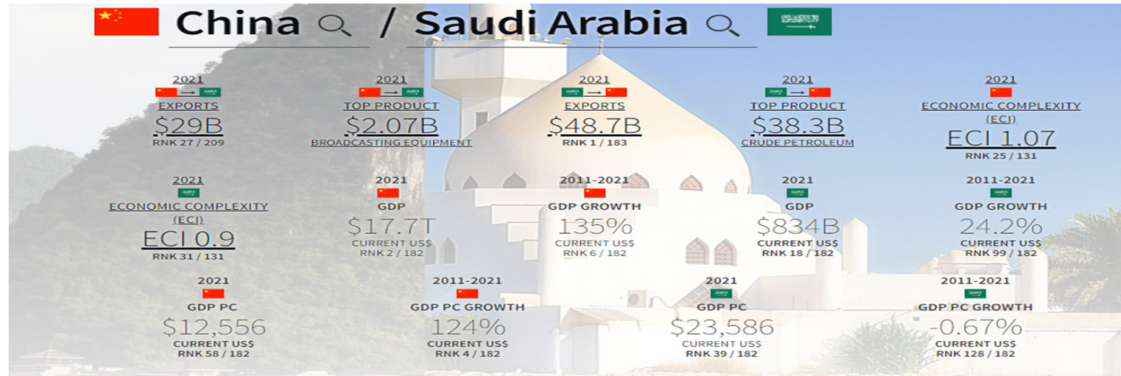

توضیحات	زمان انعقاد قرارداد	حجم اعتبار	حوزه سرمایه‌گذاری	طرف سعودی	طرف چینی
پشتیبانی از طرح‌های توسعه تولید آب و سبب برق	ژوئن 2023	۱۰۰ میلیون دلار	آب و برق	ACWA Power	بانک ساختمانی چین
تأسیس یک پالایشگاه ترکیبی که در قالب آن ۳۰۰ هزار بشکه در روز مشتقات نفتی و ۱.۵ میلیون تن اتیلن در سال به بازار عرضه می‌شود. آرامکو قرار است تا ۲۱۰ هزار بشکه در روز نفت خام به این پالایشگاه عرضه کند	آغاز 2022 شروع بهره‌برداری 2024	۵۰ میلیارد دلار	ساخت یک مجتمع پالایشگاهی و پتروشیمی	آرامکو	مجموعه پالایشگاه‌های چینی
خرید ۲۵ درصد از سهام شرکت پالایش و پتروشیمی فوجیان که ۲۸۰ هزار بشکه در روز مشتقات نفتی و ۱.۱ میلیون تن اتیلن در سال تولید می‌کند	2022 شروع بهره‌برداری 2025	اعلام نشده	پالایشگاهی	آرامکو	سینوپک
سرمایه‌گذاری ۹ درصدی در شرکت پتروشیمی ژجیانگ امضا کرد که بزرگترین پالایشگاه چین با ظرفیت ۸۰۰ هزار بشکه در روز است	2018	اعلام نشده	پتروشیمی	آرامکو	استان ژجیانگ
سرمایه‌گذاری ۳۷.۵ درصدی سینوپک در شرکت پالایش ینبع آرامکو با ظرفیت ۴۰۰ هزار بشکه در روز	احتمالاً 2021	اعلام نشده	پالایشگاهی	آرامکو	سینوپک
خرید ۴۹ درصد از سهام شرکت	2021	۲.۴ میلیارد دلار	خطوط لوله نفت	شرکت خطوط لوله نفت آرامکو عربستان	صندوق دولتی جاده ابریشم چین
خرید ۴۹ درصد سهام شرکت خطوط لوله گاز آرامکو به عنوان بخشی از کنسرسیومی با مشارکت شرکت‌های آمریکایی	2021	۱۵.۵ میلیارد دلار	خطوط لوله گاز	شرکت خطوط لوله نفت آرامکو عربستان	صندوق دولتی جاده ابریشم چین
سرمایه‌گذاری مشترک در یک نیروگاه گازی ۱.۵ اکیگاواتی در ازبکستان	2019	1 میلیارد دلار	نیروگاه گازی	ACWA Power	صندوق دولتی جاده ابریشم چین
ساخت یک نیروگاه خورشیدی ۲.۶ گیگاواتی در الشعیبیه برای ACWA Power عربستان سعودی به عنوان بزرگترین پروژه خورشیدی خاورمیانه	احتمالاً 2020 بهره‌برداری 2025	۲.۲ میلیارد دلار	نیروگاه خورشیدی	ACWA Power	شرکت دولتی مهندسی انرژی چین (CEEC)
توسعه پهپادهای سعودی توسط چینی‌ها	2022	۱۱۵ میلیون دلار	تولید پهپاد	ACES ریاض	نورینکو
توافق بالقوه عرضه نفت خام و قرارداد خروج محصولات شیمیایی و همکاری در زمینه پالایش و پتروشیمی یکپارچه در استان شاندونگ و چین	2022	نامشخص	نفت و مواد شیمیایی	آرامکو	شاندونگ انرژی
عملیات تجاری کارخانه پلی کربنات جدید در شهر تیانجین چین	2023	نامشخص	مجتمع پتروشیمی Sinopec-Sabir-Tianjin	شرکت صنایع پایه عربستان (sabir)	سینوپک
تولید خودروهای الکتریکی در عربستان	2023	۵.۶ میلیارد دلار	خودروهای الکتریکی	دولت سعودی	Human Horizons

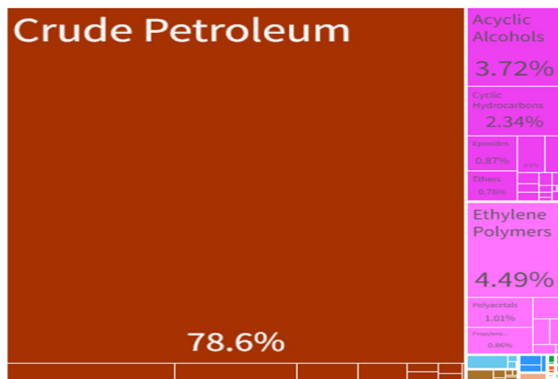

مختصات کلی روابط اقتصادی چین و عربستان^۵

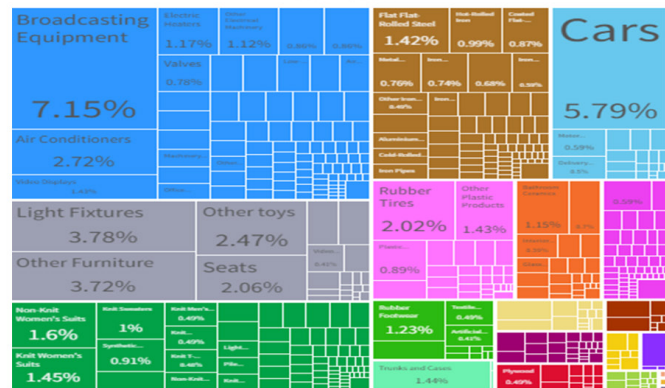
Exports from Saudi Arabia (🇸🇦) to China (🇨🇳) (2021)

Total: \$48.7B

Exports from China (🇨🇳) to Saudi Arabia (🇸🇦) (2021)

Total: \$29B

سند ۲۰۳۰ عربستان و BRI

همکاری‌های حوزه صنعتی، همکاری‌های عمیق در ساخت و ساز زیرساخت‌ها و بخش انرژی حوزه‌های مسلط مشارکت چین و عربستان است و همه‌ی آن‌ها با طرح کمربند و جاده و چشم انداز عربستان سعودی ۲۰۳۰ مطابقت دارند. بر مبنای منافع مشترک و براساس توافقات جامع و راهبردی صورت گرفته، دو کشور همکاری نزدیک خود را در زمینه‌هایی مانند فناوری، مالی، فرهنگی، امنیتی و دفاعی نیز افزایش خواهند داد. جذب سرمایه‌گذاری برای توسعه صنعت داخلی برای طرح اصلاحی «چشم‌انداز ۲۰۳۰» و لیبعهد محمد بن سلمان، که هدف آن تنوع بخشیدن به اقتصاد عربستان سعودی و رهایی از آنچه او «اعتیاد به نفت» نامیده است، حیاتی است. تفاهم‌نامه‌ها در بخش‌های مختلف امضا شد و گفته‌ها حاکی از آن است که گستره سرمایه‌گذاری بسیار زیاد است.

۵. <https://www.oecd.org>

در یک کلام چین و عربستان سعودی می‌توانند با یکدیگر همکاری کنند، و ابتکار کمربند و جاده و چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان را برای منافع متقابل پیوند دهند. برای چین BRI وسیله جدیدی برای بهبود سیاست بازگشایی همه جانبه، گسترش سرمایه‌گذاری مستقیم خارج از کشور و مهم‌تر از همه گسترش حوزه نفوذ خود است، و برای عربستان سعودی چین برای توسعه هرچه بیشتر، کشف فرصت‌های تجاری بیشتر، و کاهش وابستگی به نفت بهترین حامی خواهد بود. BRI شانس بزرگی برای سعودی‌ها برای دسترسی به بازارهای جدید و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیشتر است و تحقق چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان را تسهیل می‌کند.

رسانه‌های سعودی بحث‌های زیادی در مورد این مشارکت استراتژیک انجام داده‌اند. به عنوان مثال عرب نیوز روزنامه اصلی عربستان سعودی معتقد است که BRI بر سرمایه‌گذاری در کشورهایی با روابط خوب با چین یا کشورهایی که از سرمایه‌گذاری چینی استقبال می‌کنند متمرکز است. بر اساس این دیدگاه روابط دوجانبه بین چین و کشورهای همکار هدف آن معمولاً نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند زیرا این کشورها نه تنها از ابتکار توسعه پیشنهادی چین حمایت می‌کنند، بلکه امنیت منطقه‌ای و همچنین ایمنی کارکنان شاغل را تضمین می‌کنند. در مورد پروژه‌های چینی اکثر صاحب‌نظران سعودی در مورد BRI دیدگاه مشابهی با دولت دارند. به عنوان مثال، مرشد یک محقق علوم سیاسی معتقد است که بین چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان و BRI از نقطه شروع تا مفاهیم آن‌ها، نقاط مشترکات زیادی وجود دارد که ممکن است در نهایت منجر به ایجاد بسیاری از پروژه‌های سرمایه‌گذاری مرتبط با یکدیگر شود. اقتصاددانان سعودی نیز معتقدند که امضای قراردادها با چین به بهبود موقعیت اقتصادی عربستان سعودی کمک می‌کند و به چشم‌انداز ۲۰۳۰ این کشور کمک می‌کند.^۶

علت همسویی چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان سعودی با طرح کمربند و جاده چین BRI

- قابلیت سرمایه‌گذاری و موقعیت اتصال سه قاره در BRI
- کمک BRI به تحقق چشم‌انداز ۲۰۳۰ در زمینه‌های زیرساخت، انرژی، فناوری، فرهنگ و امنیت
- تبادل سرمایه‌گذاری بین دو کشور برای گسترش BRI

اهداف و چشم‌اندازهای عربستان ۲۰۳۰ (مطرح شده توسط بن‌سلیمان در اجلاس G۲۰ آوریل ۲۰۱۶)

- افزایش زائران عمره از ۸ میلیون به ۳۰ میلیون نفر در سال
- افزایش نرخ افراد ورزشکار از ۱۳ درصد به ۴۰ درصد
- افزایش امید به زندگی از ۷۴ سال به ۸۰ سال
- کاهش نرخ بیکاری از ۱۲ درصد به ۷ درصد
- افزایش سهم کسب و کارهای کوچک در تولید ناخالص داخلی از ۲۰ درصد به ۳۵ درصد

۶. موسسه بین‌المللی دانشگاه فودان: همسویی ابتکار کمربند و جاده چین با چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان سعودی

- افزایش نرخ مشارکت زنان به عنوان نیروی کار از ۲۲ درصد به ۳۰ درصد
- رسیدن عربستان به جمع ۱۵ اقتصاد برتر دنیا
- افزایش بومی سازی نفت و گاز از ۴۰ درصد به ۷۵ درصد
- ارتقای جایگاه عربستان از ۲۵ به ۱۰ در شاخص رقابت پذیری بین کشورهای جهان
- افزایش سهم بخش خصوصی از ۴۰ درصد به ۶۵ درصد در تولید ناخالص داخلی
- ارتقای رتبه جهانی عربستان در شاخص عملکرد لجستیک از ۴۹ به ۲۵
- افزایش سهم صادرات غیرنفتی در تولید ناخالص داخلی از ۱۶ درصد به ۵۰ درصد
- افزایش درآمد غیرنفتی دولت از ۱۶۳ میلیارد به ۱ تریلیون ریال عربستان سعودی

نقاط عطف گسترش همکاری‌ها در قالب BRI و SAUDI VISION ۲۰۳۰

- کمک شرکت CCCC چین به زهکشی شهر جدّه در برابر سیل و موفقیت آن
- ساخت مترو مکه و مشارکت در ساخت قطار سریع‌السیر مکه-مدینه توسط شرکت ساخت‌وساز راه‌آهن چین CRCC
- همکاری دولت استان نینگش با دولت سعودی برای ساخت و بهره‌برداری ۱۰۰ هزار واحد مسکونی در منطقه الاحسار
- همکاری و مشارکت هوآوی با شرکت‌های MOBILY و ZAIN در ارائه خدمات مناطق دورافتاده و خدمات ابری
- افتتاح یک دیتاسنتر ابری در ریاض توسط شرکت هوآوی تکنولوژی به منظور گسترش خدمات آنلاین خود در خاورمیانه و شمال آفریقا. هوآوی ۱۰۰۰ پرسنل در سه شهر ریاض، جدّه و دمام دارد

روابط نظامی

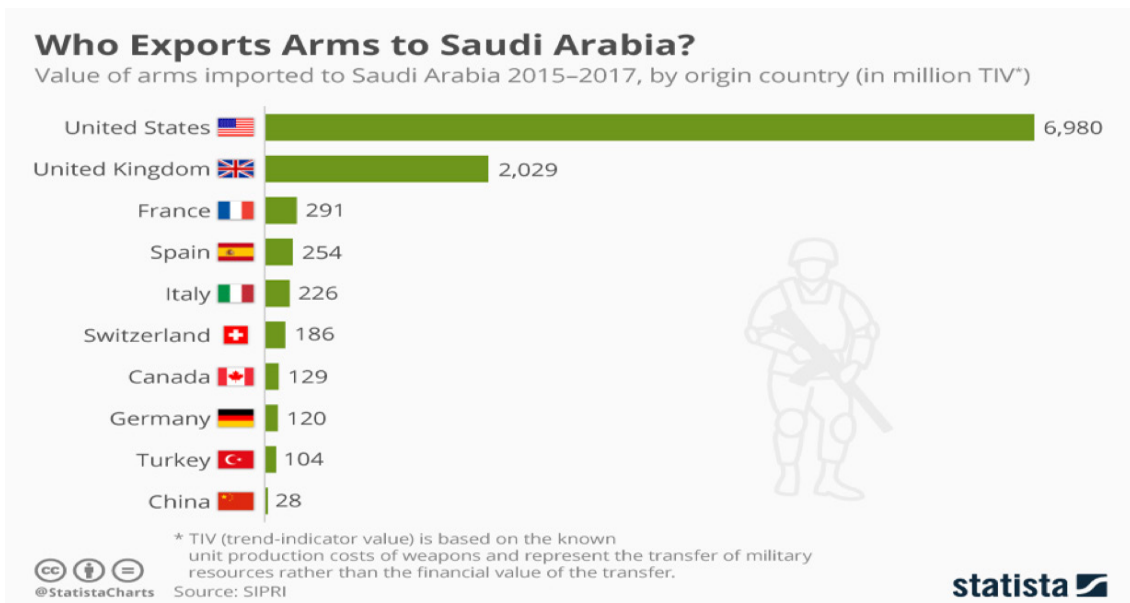
شروع روابط رسمی و دیپلماتیک دو کشور از ۱۹۹۰ بود اما روابط پشت پرده نظامی از دهه ۱۹۸۰ آغاز شده بود. آغاز روابط به وسیله شاهزاده خالد بن سلطان مشهور به پدر موشکی عربستان بود. علت تداوم روابط نظامی نیز عدم ارائه تسلیحات راهبردی از سوی آمریکا به دولت سعودی و جایگزینی چین بود. اولین بار فروش موشک‌های CSS-۲ در سال ۱۹۸۵ توسط سعودی‌ها به طور پنهانی خریداری شد. در سال ۱۹۸۸ نیز فروش موشک‌های سری DF-۳A و DF-۲۱ چینی به عربستان فروخته شد که ارزش آن‌ها حدوداً به میزان پنج میلیارد دلار تخمین زده می‌شود. این موشک‌ها قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای را نیز داشتند. بعدها مطابق موافقت‌نامه‌ای که طی دیدار پادشاه سعودی از چین بین این دو کشور امضا شد چین به نخستین فروشنده تکنولوژیهای موشکی به عربستان سعودی تبدیل شد و با تجهیز آن به سیستم موشک‌های بالستیک ایالات متحده آمریکا و دیگر متحدان سنتی نظامی چین را شوکه کرد. بنابراین روابط چین و عربستان سعودی در حوزه تسلیحاتی به سال ۱۹۸۸ یعنی دو سال پیش از تأسیس روابط دیپلماتیک رسمی میان این دو کشور باز می‌گردد و عربستان سعودی بین سالهای ۲۰۰۱-۱۹۹۷ در میان کشورهای متقاضی تسلیحات چین رتبه نخست را داشت.

اما در دهه ۱۹۹۰، علی‌رغم رشد پیوندهای اقتصادی میان چین و عربستان سعودی، همکاری این دو کشور در زمینه تسلیحاتی کاهش یافته است؛ زیرا با وقوع اولین جنگ خلیج فارس، عربستان سعودی بسیاری از تجهیزات و قطعات نظامی مورد نیاز خود را از دولت‌های غربی تأمین می‌کرد. بنابراین صادرات سلاح‌های چین به عربستان سعودی طی این دهه از ۵/۱ تا ۲ میلیارد دلار بیشتر نشد. البته گفته می‌شود دلیل کاهش صادرات سلاح‌های چینی به کشورهای خاورمیانه و به‌ویژه عربستان سعودی را باید در تحریم‌ها و سخت‌گیری‌های اقتصادی آمریکا علیه این کشورها پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر جویا شد. برخی نیز رکود در حوزه روابط تسلیحاتی این دو کشور را به کیفیت پایین تسلیحات چین در میدان جنگ نسبت می‌دهند. عده‌ای نیز به سردی گزاینده این روابط را به همکاری‌های دفاعی چین با ایران و فروش تسلیحات به این کشور نسبت می‌دهند. با تمام تفاسیر، روابط تسلیحاتی این دو کشور در سال‌های اخیر رو به رشد داشته است، اما نمی‌توان این رشد را با روابط تجاری و انرژی یکسان دانست و این موضوع عمدتاً ناشی از علاقه و سهم بالای عربستان در خرید سلاح‌های آمریکایی است. با اینکه عربستان سعودی با فاصله زیادی بزرگ‌ترین واردکننده تسلیحات نظامی از ایالات متحده آمریکا بوده، اما در بین بزرگ‌ترین واردکنندگان تسلیحات از چین جایگاهی ندارد. نمودار ذیل هم نشان می‌دهد که در سال ۲۰۱۷ جایگاه چین با فاصله بسیار زیادی از ترکیه در رتبه دهم بزرگ‌ترین صادرکنندگان سلاح به عربستان قرار داشته است.

در چندسال گذشته شکست سیستم‌های نظامی آمریکایی برای محافظت از عربستان در برابر یمنی‌ها بار دیگر پای تسلیحات چینی را به معادلات عربستان باز کرده است. مضاف براینکه آمریکا همواره از فروش تسلیحات راهبردی به این کشور خودداری می‌کند. طی سالیان اخیر قراردادهای جدیدی به‌ویژه در حوزه تولید و فروش پهپاد بین دو کشور منعقد شده است.^۷

۷. موسسه ملی مطالعات دفاعی چین: ارزش استراتژیک چین برای عربستان سعودی

وقایع مهم نظامی چین و عربستان

- اولین بار فروش موشک‌های CSS-۲ در سال ۱۹۸۵
- سال ۱۹۸۸ فروش موشک‌های سری DF-۳A و DF-۲۱ با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای
- سال ۲۰۱۴ گرم شدن مجدد روابط نظامی: خرید پهپادهای تهاجمی سری وینگ لونگ ۱ و ۲
- سال ۲۰۱۷ تأسیس کارخانه ساخت پهپاد در عربستان توسط شرکت چنگدو

آخرین خریدهای عربستان (طی سفر آخر بن سلمان به چین)

- پهپاد SKY SAFER FX و پهپاد سری CR۵۰۰
- موشک ضد کشتی YAE-HQ و سامانه کوتاه برد دفاعی IAE-HQ
- ناوشکن‌های DL ۵۲ TYPE و سامانه موشکی پیشرفته A۳۰۰

حوزه انرژی هسته‌ای

محمد بن سلمان آل سعود، ولیعهد عربستان سعودی در مصاحبه ای در ۲۰ سپتامبر ۲۰۲۳ به صراحت اعلام کرد که اگر ایران به سلاح هسته ای دست یابد، کشورش به دلایل امنیتی و برای ایجاد توازن قدرت باید به سلاح هسته‌ای دست یابد. مقامات سعودی گفته‌اند که شرکت ملی هسته‌ای چین، یک شرکت دولتی موسوم به «CNNC»، پیشنهاد ساخت یک نیروگاه هسته‌ای در منطقه الشرقیه، نزدیک مرزهای قطر و امارات را ارائه کرده است. در گزارشی از سازمان‌های اطلاعاتی آمریکا آمده که یک سازه در نزدیکی تاسیسات تولید صفحات خورشیدی در منطقه‌ای واقع در نزدیکی ریاض مشخص شده که به تازگی ساختش تکمیل شده است و برخی تحلیل‌گران احتمال می‌دهند که این سازه می‌تواند یکی از بخش‌های مجموعه سایت‌های هسته‌ای اعلام نشده سعودی‌ها باشد. گفته می‌شود یکی از این تاسیسات احتمالاً تاسیسات تهیه کیک زرد است که در منطقه دورافتاده «العلا» در شمال غرب عربستان سعودی واقع شده است. به گزارش IISS پکن و ریاض پیش از این در زمینه مسائل هسته ای با یکدیگر همکاری داشته اند. چین اولین بررسی‌های موفق زمین شناسی را در عربستان سعودی برای ارزیابی ذخایر اورانیوم انجام داده و روی پروژه‌های استخراج اورانیوم در این کشور کار کرده است و پیشرو برای ساخت اولین نیروگاه هسته ای عربستان است. این واقعیت که چین قبلاً برای یافتن و استخراج اورانیوم کمک کرده است، نشان می‌دهد که به برنامه هسته‌ای غیرنظامی عربستان اجازه می‌دهد تا قابلیت‌های استخراج، آسیاب و غنی‌سازی اورانیوم را توسعه دهد. این همکاری می‌تواند چرخه سوخت خودکفای عربستان را ایجاد کرده و غنی‌سازی داخلی و دانش بازفرآوری را حاصل کند. در مقابل بعید است که ایالات متحده به دلیل سیاست‌های طولانی‌مدت خود در خصوص عدم اشاعه تسلیحات هسته‌ای، به عربستان سعودی اجازه دهد تا به توانایی‌های غنی‌سازی یا بازفرآوری دست یابد.^۸

۸. موسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک: شریک عربستان سعودی در دستیابی به انرژی هسته‌ای غیرنظامی: چین یا آمریکا؟ - آبان ۱۴۰۲ (نوامبر ۲۰۲۳)

روابط فرهنگی

در سال های اخیر تحت هدایت رهبران چین و عربستان سعودی، روابط مشارکتی جامع راهبردی بین دو طرف روند توسعه سریع خود را حفظ کرده و همکاری دو کشور در زمینه های مختلف به تعمیق و گسترش خود ادامه داده است. در حال حاضر، ۴ دانشگاه در عربستان سعودی رشته زبان چینی و ۸ مدرسه ابتدایی و متوسطه کلاس چینی را ارائه می دهند.

مراسم گشایش مؤسسه کنفوسیوس دانشگاه شاهزاده سلطان که مشترکاً توسط دانشگاه شاهزاده سلطان عربستان سعودی و دانشگاه شن جن تأسیس شده، در ۴ ژوئن ۲۰۲۳ در شهر ریاض، پایتخت عربستان سعودی برگزار شد و به این ترتیب اولین مؤسسه رسمی کنفوسیوس در عربستان سعودی کار خود را آغاز کرد. مؤسسه کنفوسیوس بازوی فرهنگی حزب کمونیست است که نقش مهمی برای ارائه تصویر دلخواه حکومت چین در سایر کشورها دارد. ابتسام شهری، سخنگوی وزارت آموزش و پرورش عربستان، با انتشار توئیتی نوشت آموزش زبان چینی در ۴ مدرسه در ریاض و ۲ مدرسه در جده و ۲ مدرسه در منطقه شرقیه آغاز می شود. هم چنین چین و عربستان در پی سفر ولیعهد عربستان به چین در سال ۲۰۲۰ توافق کردند که زبان چینی در همه مراحل آموزش عمومی و آموزش دانشگاهی در عربستان گنجانده شود.^۹

اولویت های چین و عربستان سعودی نسبت به یکدیگر

اولویت های چین نسبت به عربستان:

- گسترش ابتکار کمربند و جاده: برای چینی ها BRI اولویت اصلی سیاست خارجی محسوب می شود. چرا که این ابتکار که در ظاهر یک پیمان اقتصادی به نظر می رسد، می تواند تمام اهداف راهبردی چین به ویژه اهداف نظامی و امنیتی را نیز محقق کند. عربستان سعودی به عنوان کشوری که ثروت هنگفتی را در اختیار دارد، برای رشد، توسعه و کاهش اتکا به نفت به پکن متوسل شده است، و آمادگی خود را جهت سرمایه گذاری در تحقق ابتکار BRI اعلام کرده است. ثروت سعودی ها و جایگاه سنتی آنان در جوامع اسلامی و عربی تأثیر به سزایی در به نتیجه رسیدن ابتکار کمربند و جاده خواهد داشت.
- تسلط بر جریان انرژی: جایگاه عربستان و نقش آن در تصمیم گیری های کشورهای صادرکننده انرژی به ویژه اوپک و اوپک پلاس کاملاً مشهود بوده است. همکاری با عربستان که بر جریان انرژی مسلط است، برای چین که نیاز زیادی به منابع انرژی دارد بسیار حائز اهمیت خواهد بود.

۹. آژانس مطبوعاتی عربستان

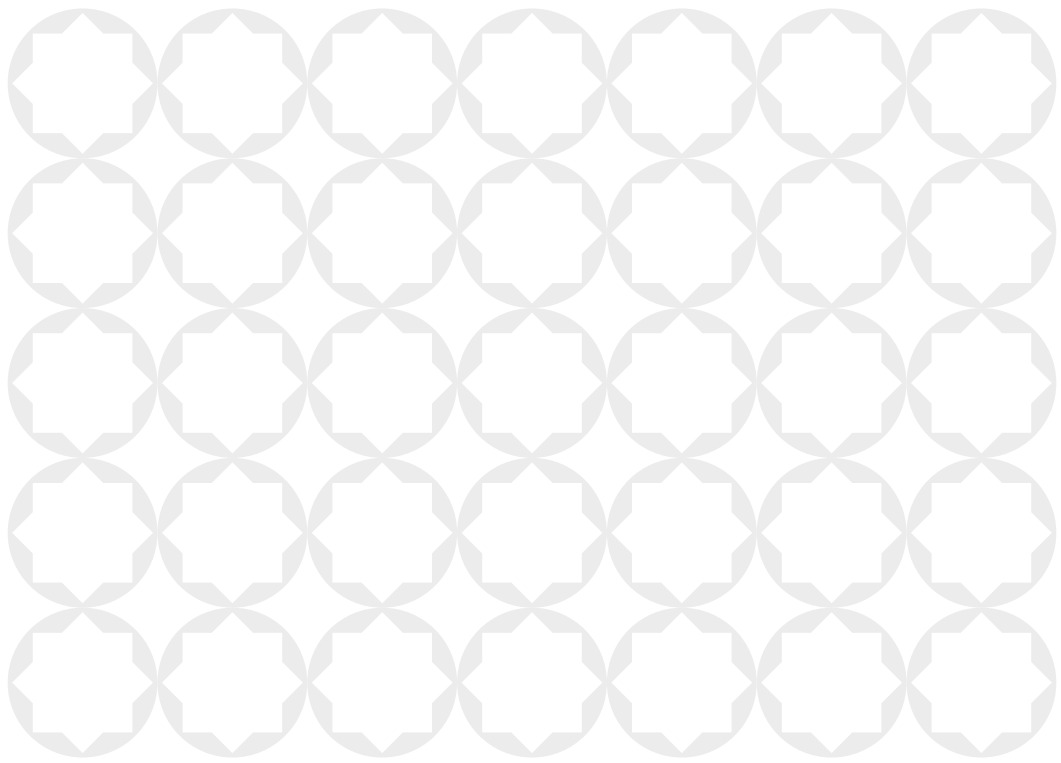

- تسلط بیشتر بر منطقه غرب آسیا: چین از گذشته با جمهوری اسلامی ایران که قدرت اصلی و غالب منطقه غرب آسیا است روابط خوب و محکمی داشته است. اما نبض بخش مهمی از این منطقه در دستان عربستان سعودی است و بسیاری از کشورهای مسلمان سنی نگاه ویژه‌ای به سعودی‌ها دارند. همکاری راهبردی با عربستان در کنار پیوند دیرینه با ایران می‌تواند حداکثر منافع یکن را در این منطقه تأمین کند. تلاش برای میانجی‌گری میان این دو کشور نیز در این پازل می‌گنجد.
- نزدیک کردن متحد دیرینه آمریکا به خود: نقش کشورهای غربی به خصوص ایالات متحده در شکل‌گیری و حفظ کشور عربستان سعودی غیرقابل انکار است. نزدیک شدن و همراه کردن کشور مهمی مانند عربستان که تا مدت‌ها موجودیت و بقای خود را مدیون آمریکا بوده است بی‌شک پیروزی مهمی برای چین تلقی می‌شود.

اولویت های عربستان نسبت به چین:

- کسب امتیاز از آمریکا یا جلب توجه: همان‌طور که گفته شد کشور سعودی زمانی تمام موجودیت خود را وابسته به آمریکا می‌دانست. پس از تحولات مربوط به یمن و ناتوانی آمریکایی‌ها برای محافظت از عربستان، و به دنبال آن خارج شدن آنان از منطقه عربستان احساس خطر جدی‌ای از سوی ایران کرد. به همین جهت روابط راهبردی خود را با چین گسترش داد. در دورانی که ایام گذار از نظم سنتی جهانی تلقی می‌شود، عربستان به خود جرئت عدم تبعیت از آمریکا و همراهی با رقبای آن یعنی روسیه و چین را به خود داده است. این عدم تبعیت در آغاز جنگ اوکراین به‌طور مشهودی دیده شد. هم‌چنین عربستان در قبال دریافت امتیازات امنیتی و حتی براساس گمانه‌زنی‌ها درازای هسته‌ای شدن تا مرز عادی‌سازی روابط با اسرائیل پیش رفت که فرضیه کسب امتیاز را تقویت می‌کند. اکنون این‌که چه هدفی در پس این رویکرد سعودی‌ها وجود دارد بسیار مهم است. آیا سعودی می‌خواهد با نزدیک شدن به چین از آمریکا امتیازاتی به‌ویژه در حوزه امنیتی بگیرد یا هراس از خروج آمریکا از منطقه آنان را به سمت جلب توجه برده است، سوالی است که نمی‌توان به‌صورت قطعی به آن پاسخ داد.
- رسیدن به چشم انداز ۲۰۳۰: طرح‌های بلندپروازانه محمد بن سلمان برای رشد و توسعه کشورش نیاز به شریک قدرتمندی هم‌چون چین دارد. بی‌شک با حضور چین و پیوند زدن چشم انداز ۲۰۳۰ با ابتکار BRI رسیدن به نتیجه دلخواه آسان‌تر خواهد بود.
- حفظ امنیت در برابر رقبا: عربستان سعودی همواره خطر و دغدغه بقا و امنیت خود را داشته است. با حضور رقیب قدرتمندی مانند ایران در منطقه این خطر دائماً وجود خواهد داشت. حضور چین به‌عنوان یک قدرت بزرگ و قدرتی که ارتباط بسیار خوبی با جمهوری اسلامی ایران دارد، در کنار سعودی‌ها می‌تواند امنیت آنان را تضمین کند.
- نقش آفرینی بیشتر در عرصه قدرت: از زمان حکمرانی ملک عبدالله در عربستان، نگاه به شرق در این کشور به صورت جدی دنبال شد. بی‌شک آنان نیز به تغییر هندسه قدرت در نظم جهانی با دقت توجه می‌کنند، و روابط خوب با چینی که مهم‌ترین تهدیدکننده نظم کنونی است می‌تواند نقش پررنگ‌تری را برای آنان به‌همراه داشته باشد.

ISA CENTER
International & Strategic
Analysis Center